

31.10.2016.

Biedrības “Veselības projekti Latvijai” atklātā vēstule par farmācijas nozares maksājumiem ārstiem un par pacientu interesēm

Šogad pirmo reizi tika publiskoti dati par zāļu ražotāju maksājumiem ārstiem un ārstu profesionālajām organizācijām¹. Pateicoties mediju uzmanībai, notikums guva plašu rezonansi, īpaši nozares iekšienē. Pētījumi rāda, ka sadarbība ar farmācijas industriju var ietekmēt gan ārstu zāļu izrakstīšanas paradumus, gan konkrētu zāļu iekļaušanu vadlīnijās – ieteikumos, kā ārstēt pacientus ar noteiktām diagnozēm. Šādos gadījumos zaudētājs no zāļu ražotāju un ārstu sadarbības ir pacients. Izvērtējot atklātībā nonākušos datus par zāļu ražotāju maksājumiem², kā arī ņemot vērā iespējamus riskus pacientiem, biedrība “Veselības projekti Latvijai” aicina Veselības ministriju turpināt veidot un īstenot tādu veselības nozares politiku, kas mazinātu farmācijas industrijas ietekmi kopumā, tai skaitā tās lobēšanas ietekmi normatīvo aktu izstrādē.

Biedrība “Veselības projekti Latvijai” ir gandarīta par farmācijas nozares maksājumu ārstiem tēmas aktualizēšanu un novērtē gan Veselības ministrijas darbu atklātības nodrošināšanā, gan zāļu ražotāju pašregulējošās iniciatīvas, gan ārstu izpratni par to, kāpēc šāda atklātība būtu nepieciešama. Pētījumu rezultāti apliecina, ka farmācijas industrijas sniegtie labumi ārstiem ietekmē zāļu izrakstīšanas paradumus un konkrētu zāļu iekļaušanu noteiktu diagnožu ārstniecības vadlīnijās. Piemēram, pētījums saistībā ar psoriāzes ārstēšanas vadlīniju izstrādi Vācijā uzrāda, ka tie ārsti, kas saņēmuši industrijas maksājumus, sliecas pozitīvāk vērtēt konkrētus medikamentus nekā neatkarīgi eksperti³. Nesen publicēta pētījuma dati par industrijas maksājumiem ārstiem un viņu zāļu izrakstīšanas paradumiem ASV pierāda, ka pastāv korelācija starp industrijas maksājumiem ārstiem un dārgāku - konkrēta zāļu ražotāja holesterīna līmeni samazinošu zāļu nozīmēšanu⁴. Pētījumā konstatētā likumsakarība ir: jo lielākas naudas summas ārsts saņēmis, jo biežāk viņš izraksta dārgos (oriģinālos) medikamentus.

¹ Pieejami Veselības inspekcijas mājaslapā: <http://www.vi.gov.lv/lv/farmacija/zalu-reklama/pazinojums-par-materialo-atbalstu> SIFFA mājaslapā: <http://www.siffa.lv/section/show/212> un LPMA mājaslapā: <http://www.lpma.lv/?parent=5479>

² Zāļu ražotāju maksājumu dati analizēt projekta “Atbalsts biedrības “Veselības projekti Latvijai” iedzīvotāju interešu aizstāvības aktivitātēm farmācijas nozares normatīvā regulējuma jomā” ietvaros. Projektu finansiāli atbalsta Sabiedrības integrācijas fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

³ Schott G, Dünneberger C, Mühlbauer B, Niebling W, Pacht H & Ludwig WD (2013) Does the pharmaceutical industry influence guidelines? Two examples from Germany. *Dtsch Arztebl Int*, 110(35-36):575_583

⁴ Yeh et al. Association of Industry Payments to Physicians With the Prescribing of Brand-name Statins in Massachusetts. *JAMA Intern Med*. 2016;176(6):763-768.

Farmācijas kompāniju sniegtie labumi var būt gan apmaksāti ārzemju braucieni uz profesionālas ievirzes pasākumiem, gan maltītes, gan apmaksātas konsultācijas un lekcijas. Šāda veida atbalsts tiek praktizēts arī citur pasaulē, tajā skaitā valstīs, kur ārsti ir vislabāk apmaksāto profesiju vidū. Šāda sadarbība var būt izdevīga ne tikai farmācijas industrijai un daļai ārstu, bet arī valsts institūcijām, tai skaitā Veselības ministrijai. Ļaujot farmācijas kompānijām sniegt minētos labumus, ministrija var nedomāt par budžeta līdzekļu atvēršanu neatkarīgu informācijas avotu par zālēm veidošanai un uzturēšanai, vai - kā tas ir Igaunijā - neliela, tomēr ikgadēja atbalsta nodrošināšanai ārstu tālākizglītībai. Tāpat, saņemot farmācijas kompāniju atbalstu, daļa vadošo Latvijas ārstu neiesaistās publiskās diskusijās par ārstu atalgojuma sistēmas pilnveidošanu. Jau ierastā prakse, ka Latvijā ārstus par zālēm izglīto paši zāļu ražotāji, neapšaubāmi atvieglo iespējamo papildus slogu valsts budžetam, tomēr pēc būtības sevī ietver interešu konfliktu, jo zāļu ražotājs nevar sniegt objektīvu informāciju par produktu, ko cenšas pārdot. Šāda veida informācija ir uzskatāma par mārketingu. Uz to Veselības ministrijas uzmanību 2013. gada publiskotajā pārskatā par korupcijas riskiem veselības aprūpē vērsis arī KNAB rekomendējot: “plānot un nodrošināt ārstniecības personāla kvalifikācijas celšanai nepieciešamos pasākumus, lai mazinātu farmācijas uzņēmumu dominējošo lomu ārstu tālākizglītībā”⁵. Tomēr vietā ir arī jautājums, vai var pārņemt Veselības ministrijai, ka kritiski zemā finansējuma apstākļos daudzu gadu garumā industrijas maksājumu ietekme tai ir likusies mazsvarīga problēma?

Farmācijas kompāniju, gluži tāpat kā jebkura biznesa, mērķis ir iespējami lielākas peļņas gūšana, tādēļ ciešu saikņu veidošana ar ārstiem, lai ietekmētu lēmumus par zāļu lietošanu, ir saprotama darbība. Tomēr šajās diskusijās ne brīdi nedrīkst aizmirst, ka peļņas gūšanas mērķis nesakrīt ar sabiedrības veselības uzlabošanas mērķi, tādēļ šādas rīcības sekas ilgtermiņā var būt nopietnas. Pacients (jeb nodokļu maksātājs) var būt zaudētājs arī gadījumos, kad valsts, uzklusot industrijas mārketinga pārliecināto ārstu viedokli, pieņem lēmumus par kāda medikamenta iekļaušanu kompensējamo zāļu sarakstā.

Domājot par esošo situāciju un iespējamiem tās risinājumiem, biedrība “Veselības projekti Latvijai” aicina Veselības ministriju ar normatīvā regulējuma palīdzību veicināt zāļu starptautiskā nepatentētā nosaukuma (SNN) izrakstīšanu ne tikai kompensējamo zāļu sistēmā, bet arī ārpus tās. Lai arī valsts kompensēto medikamentu sistēmā starptautiskā nepatentētā nosaukuma izrakstīšana jaunajiem pacientiem ir obligāta jau vairākus gadus, biedrības veiktie pētījumi liecina, ka realitātē šai sistēmai ir vairāki šķēršļi, piemēram, pastāvošā prakse slimnīcu izrakstos rekomendēt konkrētu medikamenta nosaukumu, nevis starptautisko nepatentēto nosaukumu. Biedrība aicina pievērst uzmanību un veidot atbalsta mehānismus arī lētāko ģenērisko zāļu izsniegšanai aptiekās, jo esošā regulējuma ietvaros aptiekas ir ieinteresētas tirgot dārgākus medikamentus, tā nodrošinot sev lielāku peļņu.

Lai mazinātu farmācijas industrijas ietekmi lēmumu pieņemšanas procesos Veselības ministrijā, tās padotības iestādēs un kapitālsabiedrībās, biedrība aicina sakārtot procedūras interešu konflikta deklarēšanai. Šobrīd, sadarbojoties ar ārstu profesionālajām asociācijām, Nacionālais veselības

---

⁵ KNAB pārskats “Korupcijas riski veselības aprūpes sistēmā”, 46.lpp.

dienests (NVD) neprasa deklarēt interešu konfliktus. “Mēs paļaujamies uz profesionāļiem savā jomā. [...] Mēs paļaujamies uz godaprātu,”⁶ komentējot situāciju žurnālistiem nesē teica NVD pārstāvis. Tomēr šāda pieeja nebūt nerada pacientiem Latvijā drošības sajūtu, ka viņi tiek aizsargāti no interešu konfliktu sekām vai esošās finanšu situācijas apstākļos saņem labāko iespējamo terapiju. Interesu konfliktu deklarēšana ir pasaulē vispārpieņemta prakse un labs risinājums, lai, izlemjot konkrētus jautājumus, atsijātu tos ekspertus, kuru viedoklis konkrētā gadījumā varētu nebūt objektīvs. Jāpiemin, ka solījumu par procedūras sakārtošanu jau ir paudusi Veselības ministrijas valsts sekretāra vietniece E.Pole⁷.

Liekot pacientu intereses augstāk par biznesa interesēm, biedrība vēlas Veselības ministrijai uzsvērt nepieciešamību veidot neatkarīgu, ārstiem ērti lietojamu informācijas avotu par zālēm un meklēt risinājumus no industrijas neatkarīgas tālākizglītības nodrošināšanai ārstiem. Tā piemēram, Itālijā farmācijas kompānijām, iesniedzot saskaņošanai zāļu reklāmas, jānorāda mārketingam paredzētais budžets, un maksājums, kas atbilst 10% no šīs summas, jānovirza valstij neatkarīgas informācijas avota veidošanai un uzturēšanai. Esošā kritiski zemā veselības aprūpes finansējuma apstākļos, apsverama būtu tādas kārtības (piemēram, fonda) iedibināšana, kad farmācijas firmas var ziedot šādiem mērķiem, taču nevar ietekmēt konkrētu atbalsta saņēmēju izvēli.

Sabiedrība sagaida, ka Veselības ministrija ar normatīvo aktu izmaiņām un ieguldījumiem sabiedrības un veselības aprūpes profesionāļu izglītošanā nodrošinās to, ka pacientiem zāles tiks nozīmētas balstoties tikai uz zinātniskiem pierādījumiem, nevis farmācijas nozares mārketinga pasākumiem, un Latvijas iedzīvotāji saņems labākās iespējamās zāles par viņiem pieejamu cenu.

[Vēstules beigas]

Biedrība “Veselības projekti Latvijai” ir nevalstiska organizācija, kuras mērķis ir aizstāvēt sabiedrības intereses veselības aprūpes jomā Latvijā, panākot nepieciešamās izmaiņas un uzlabojumus normatīvajos aktos.

Projektu finansiāli atbalsta Sabiedrības integrācijas fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Sabiedrības integrācijas fonds

⁶ Latvijas sabiedriskais medijs, Naudas ietekmes ceļi veselības aprūpē: pieejams: <http://www.lsm.lv/lv/raksts/zinju-analize/zinas/vadlinijas-valsts-apmaksatas-zales-un-padomi-naudas-ietekmes-celi-veselibas-nozare.a199951/>

⁷ Latvijas sabiedriskais medijs, Farmācijas naudas mežonīgie rietumi, pieejams: <http://www.lsm.lv/lv/raksts/zinju-analize/zinas/farmacijas-naudas-mezonigie-rietumi.a200004/>